(i) Printed Pages: 7 Roll No. ....

(ii) Questions : 9

Sub. Code : 2 6 7 0

Exam. Code : 0 3 0 9

Master of Arts [Economics] 3rd Semester

1128

Opt. (i) : ECONOMICS OF AGRICULTURE–I

Paper–MAECO–303 & 304 (In all Mediums)

Time Allowed : Three Hours] **[Maximum Marks : 80**

Note :– Attempt **five** questions in all, including Q. No. **1** which is compulsory and selecting **one** from each unit (i.e. Unit–I, II, III and IV).

1. Attempt any **ten** questions (Word limit **25-30 each**) :

(i) What do you understand by economics of agriculture ?

(ii) Why is agriculture important in our country ?

(iii) What is farm organization ?

(iv) What is backward and forward linkages in agriculture ?

(v) What are the factors affecting agricultural production ?

(vi) Define Product– Product relationship.

(vii) What are the objectives of farm management ?

(viii) What do you mean by agriculture productivity ?

(ix) Explain the concept of returns to scale.

(x) What are the types of farming in India ?

Scanned with CamScanner

(xi) Why agricultural transformation ?

(xii) Define Hayami-Ruttan induced innovation hypothesis.

(xiii) What is risk in agriculture ?

(xiv) Describe the main characteristics of demand for farm products.

(xv) What is meant by supply response of farm products ?

10×2=20

UNIT–I

2. Briefly outline the scope of economics of agriculture. Account for difference between agriculture and industry. 15

3. Examine the role of agriculture in economic development of an economy. Can agriculture be hindrance in economic development ? Explain. 15

UNIT–II

4. Explain various types of Factor-Factor relationship giving suitable example of each. 15

5. Write short notes on the following :

   (a) Cobb-Douglas production function.

   (b) Major barrier to agricultural development. 7.5,7.5

UNIT–III

6. Explain the different stages of agricultural development as suggested by J. W. Mellor. Point out its limitations. 15

7. What is meant by agricultural transformation ? Critically evaluate the Schultz theory of transformation of traditional agriculture. 15

Scanned with CamScanner

UNIT–IV

8. Explain the nature and types of risks and uncertainties in agriculture. Outline the role of Government in minimizing the risks and uncertainties in agriculture. 15

9. Write short notes on the following :
   (a) Forecasting of demand for food products.
   (b) Characteristics of supply of farm products. 7.5,7.5

(हिन्दी माध्यम)

नोट :– प्रश्न संख्या **1** जो कि अनिवार्य है तथा प्रत्येक यूनिट (I, II, III तथा IV) में से एक प्रश्न को शामिल कर के कुल **पांच** प्रश्न करें।

1. कोई दस प्रश्न करें। (शब्द सीमा प्रत्येक के लिए **25–30** शब्द) :
   (i) कृषि के अर्थशास्त्र से आप क्या समझते हैं ?
   (ii) कृषि हमारे देश में क्यों महत्वपूर्ण है ?
   (iii) फार्म संगठन क्या है ?
   (iv) कृषि में पीछे की और आगे की बंधता क्या है ?
   (v) कृषि उत्पादन को प्रभावित करने वाले कारक क्या हैं ?
   (vi) उत्पाद-उत्पाद संबंध को परिभाषित करें।
   (vii) फार्म प्रबंधन के उद्देश्य क्या हैं ?
   (viii) कृषि उत्पादकता से आपका क्या अभिप्राय है ?
   (ix) पैमाने पर रिटर्न की अवधारणा की व्याख्या करें।

Scanned with CamScanner

(x) भारत में खेती के प्रकार क्या हैं ?

(xi) कृषि रूपांतरण क्यों किया जाता है ?

(xii) हयामी-रत्तन (Hayami-Ruttan) प्रेरित नवाचार परिकल्पना परिभाषित करें।

(xiii) कृषि में जोखिम क्या है ?

(xiv) फार्म उत्पादों की मांग की मुख्य विशेषताओं का वर्णन करें।

(xv) फार्म उत्पादों की आपूर्ति प्रतिक्रिया से क्या अभिप्राय है ?

10×2=20

यूनिट–I

2. कृषि के अर्थशास्त्र के विषय-क्षेत्र को संक्षेप में रेखांकित करें। कृषि और उद्योग के बीच अंतर का विवरण दें। 15

3. अर्थव्यवस्था के आर्थिक विकास में कृषि की भूमिका का परीक्षण करें। क्या आर्थिक विकास में कृषि बाधा हो सकती है ? व्याख्या करें। 15

यूनिट–II

4. कारक-कारक संबंधों के विभिन्न प्रकारों की प्रत्येक के उपयुक्त उदाहरणों सहित व्याख्या करें। 15

5. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखें :

(क) कोब-डगलस उत्पादन कार्य

(ख) कृषि विकास के लिए प्रमुख बाधा। 7.5,7.5

Scanned with CamScanner

यूनिट–III

6. जे. डब्ल्यू. मेलर द्वारा सुझाए गए कृषि विकास के विभिन्न चरणों की व्याख्या करें। इसकी सीमाओं को इंगित करें। 15

7. कृषि रूपान्तरण से क्या अभिप्राय है ? परंपरागत कृषि के परिवर्तन के शुल्ट्ज़ (Schultz) सिद्धांत का आलोचनात्मक मूल्यांकन करें। 15

यूनिट–IV

8. कृषि में जोखिमों और अनिश्चितताओं की प्रकृति तथा प्रकारों की व्याख्या करें। कृषि में जोखिम और अनिश्चितताओं को कम करने में सरकार की भूमिका की रूपरेखा तैयार करें। 15

9. निम्नलिखित पर संक्षिप्त नोट लिखें :

   (क) खाद्य उत्पादों की मांग का पूर्वानुमान

   (ख) फार्म उत्पादों की आपूर्ति की विशेषताएं। 7.5,7.5

(ਪੰਜਾਬੀ ਅਨੁਵਾਦ)

ਨੋਟ :– ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੰਬਰ **1** ਜੋ ਕਿ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰੇਕ ਯੂਨਿਟ ((I, II, III ਅਤੇ IV) ਵਿੱਚੋਂ **ਇੱਕ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਕੇ ਕੁਲ **ਪੰਜ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ।

1. ਕੋਈ **ਦਸ** ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰੋ (ਸ਼ਬਦ ਸੀਮਾ ਹਰੇਕ ਲਈ **25–30** ਸ਼ਬਦ) :

   (i) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਤੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੀ ਸਮਝਦੇ ਹੋ ?

   (ii) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਿਉਂ ਹੈ ?

   (iii) ਫਾਰਮ ਸੰਗਠਨ ਕੀ ਹੈ ?

Scanned with CamScanner

(iv) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਪਿਛੋਕੜ ਅਤੇ ਅਗਾਂਹ ਦੀ ਬੰਧਤਾ ਕੀ ਹੈ ?

(v) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਾਰਕ ਕੀ ਹਨ ?

(vi) ਉਤਪਾਦ-ਉਤਪਾਦ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

(vii) ਫਾਰਮ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਕੀ ਹਨ ?

(viii) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

(ix) ਪੈਮਾਨੇ ਤੇ ਰਿਟਰਨ ਦੀ ਧਾਰਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ।

(x) ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਕੀ ਹਨ ?

(xi) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੁਪਾਂਤਰਣ ਕਿਉਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ?

(xii) ਹਯਾਮੀ-ਰੁੱਤਨ (Hayami-Ruttan) ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਨਵਾਚਾਰ ਪਰਿਕਲਪਨਾ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰੋ।

(xiii) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮ ਕੀ ਹੈ ?

(xiv) ਫਾਰਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰੋ।

(xv) ਫਾਰਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਪ੍ਰਤਿਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ?

10×2=20

ਯੂਨਿਟ–I

2. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਅਰਥ ਸ਼ਾਸਤਰ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ-ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਵਿੱਚ ਰੇਖਾਂਕਿਤ ਕਰੋ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਉਦਯੋਗ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਅੰਤਰ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦਿਉ। 15

3. ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਦੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦਾ ਪਰੀਖਣ ਕਰੋ। ਕੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਰੁਕਾਵਟ ਬਣ ਸਕਦੀ ਹੈ ? ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15

Scanned with CamScanner

ਯੂਨਿਟ–II

4. ਕਾਰਕ-ਕਾਰਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਹਰੇਕ ਦੇ ਉਪਯੁਕਤ ਉਦਾਹਰਣਾਂ ਸਹਿਤ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। 15

5. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਤੇ ਸੰਖਿਪਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ :

   (ੳ) ਕੋਬ-ਡਗਲਸ ਉਤਪਾਦਨ ਕਾਰਜ

   (ਅ) ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਮੁੱਖ ਰੁਕਾਵਟ। 7.5,7.5

ਯੂਨਿਟ–III

6. ਜੇ. ਡਬਲਯੂ. ਮੇਲਰ ਦੁਆਰਾ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰੇ ਪੜਾਵਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਇਸਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉ। 15

7. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੁਪਾਂਤਰਣ ਤੋਂ ਕੀ ਭਾਵ ਹੈ ? ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਰੁਪਾਂਤਰਣ ਦੇ ਸ਼ੁਲਟਜ਼ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਮੁਲਾਂਕਣ ਕਰੋ। 15

ਯੂਨਿਟ–IV

8. ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿੱਚ ਜੋਖਮਾਂ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰੋ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੇ ਖਤਰਿਆਂ ਅਤੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰੋ। 15

9. ਨਿਮਨਲਿਖਿਤ ਤੇ ਸੰਖਿਪਤ ਨੋਟ ਲਿਖੋ।

   (ੳ) ਭੋਜਨ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਦਾ ਪੂਰਵ ਅਨੁਮਾਨ

   (ਅ) ਫਾਰਮ ਉਤਪਾਦਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ। 7.5,7.5

Scanned with CamScanner